

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՌՆԻՒԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՄԵՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՌՆԻՒԱ ՈՒՐԲԱԹ 10 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 1850

ԹԻՒ 376

ԶՄԻՌՆԻՒԱ. Ի 10 Նոյեմբերի.

Օգոստոսի առաջագութ Սուրբան Մարտի 10-ին Վախճանի Վայրը մարդասիրական վեհանձն զգացմունքներէ շարժեալ կամեցաւ որ կատարեալ հաւատարմութիւն ըլլայ իւր ամէն հպատակաց մէջ թէ մահմտական է եղեր, թէ քրիստոնեայ և թէ հրեայ: Իւր խնամքը և իւր պաշտպանութիւնը կամեցաւ միօրինակ տարածել առհասարակ ամէնուն վրայ: Սուտի այս բարեգութեան օրէնքը (ժանդիմութի խայրիէ) հաստատեց որով օսմանն ան տէրութեան ներքեւ գտնուող ամէն ազգերը մէկ ժողովուրդ սեպուելով՝ ամէնքն ալ միևնոյն իրաւունքը ունեցան օրինաց առջև, և կրօնքի տարբերութիւնը ամէնէն արգելք մը չկրցաւ ըլլալ այս եղբայրական հաւատարմութեւ: Եւրոպայէն ետք օրինաց համեմատ՝ զանազան ազգերը անով միայն պիտի գտնուի իրարմէ որ մահմտականը միկիթը պիտի երթայ, քրիստոնեան՝ իկիդեցին և հրեան իւր ժողովրդանոցը: Եւս այս օրինակ է վեհափառ Սուրբանին մարդասիրական հրամանը. որուն առջև ամէնէն մեծ և ամէնէն ջերմեռանդ երախտագիտութիւնը անշուշտ տկար կը համարուի:

Յայտնի է ամէնուն, թէ Սարճարգոյն Պուռը մըքափ եռանդեամբ, մըքափ ջանիւ և խոհեմութեամբ ի գործ դրաւ և ի գործ գնելու վրայ է միշտ կայսերական այս բարձր հրամանը. բան զի դիւրին բան չէր այսպիսի արմատական կարգադրութիւն մը հաստատել օսմանն ընդարձակ տէրութեան մէջ. ուր սոգային վաղեմի սովորութիւնները գործէին ի վեր արմատացեալ էին: Սակայն կառավարութեան անխնայ և գործունէ այս խնամատարութեամբ ամէն դժուարութիւնները սակաւ առ սակաւ դիւրացան, և քիչ ժամանակուան մէջ նոր սահմանադրութիւնը (ժանդիմութ) ըստ ամենայն մասին ի գործ դրուեցաւ գրեթէ ամէն տեղ:

Սահմանականաց և քրիստոնէից մէջ հաւատարմութիւնը կատարեալ ըլլալու համար կը հարկաւորէր որ քրիստոնեայ ազգաց վկայութիւնը

վաւերական ըլլայ, այսինքն անցնի դատաստանաւորանաց մէջ: Եւս բանը որ ի սկզբան դժուար կերեւէր շատերուն, Սարճարգոյն Պուռը դիւրութեամբ հաստատեց, ինչպէս ըստ ժամանակին գրեցինք լրագրոյս 361-րորդ թերթին մէջ:

Եւսական տուրքը (խարճ) առնելու կերպը շատ գանգատանաց պատճառ կ'ըլլար մահմտական չեղող հպատակ ժողովրդեան կողմանէ, որուն միայն յատկացեալ էր այս հարկը. և հարկապահանջները տէրութեան ներքին և հեռաւոր կողմերը անարժան կերպիւ վարուելով՝ կրնէին զժողովուրդը: Սուտի կառավարութիւնը հաճեցաւ մարդասիրաբար այնպիսի կարգադրութիւն մը հաստատել, որ առանց վնաս մը պատճառելու արքունի գանձուն՝ միանգամայն անձնական տուրքէն ազատ ըլլան քրիստոնեայ և հրեայ հպատակները: Վանսորոյ որոշեցաւ, որպէս յիշեալ անձնական տուրքին փոխարէն՝ ուրիշ հարկաց վերայ աւելցնելով՝ իւրաքանչիւր ազգին իւր հոգեւոր Վարժարդին և սոգային հոգաբարձուաց միջոցաւ վճարուի արքունի գանձուն. և առ կերպիւ մարդահարկը ջնջուած կը համարուի, քիչ մը բան աւելցնելով թէ ինչպէս և ի՞նչ ըսուած հարկաց վրայ, որոնք ինչպէս յայտնի է, իւրաքանչիւր իւր ըրած առեւտրոյն և ունեցած անշարժ ստացուածոցը կը վերաբերին:

Եւսեալ շաբթու երկուշաբթի օրը շայտց, Յունաց և Հրեից հոգեւոր Վարժարդները, և ազգային հոգաբարձուները կառավարութեւ պալատը կանչուեցան, ուրտեղ այս նոր կարգադրութեան վրայք եղած կայսերական հրովարտելը կարգացուեցաւ. ի ներկայութեւ նահանգիս կուսակալ բարձրապատիւ Հալիլ փաշային և բազմաթիւ ժողովոյն, և ամէն հարկաւոր միջոցները սկսան ի գործ դրուիլ՝ օգոստոսի առաջինին այս բարեգութեւ նոր հրամանը ըստ ամենայն մասին յառաջ տանելու համար:

Վերը ըստնենք յայտնի կը տեսնուի, թէ բարձրապատիւ Ռեշիտ փաշային նախագահութեւ հաստատեալ իմաստուն և խոհեմ կառավարութիւնը մըքափ յարատեւութեամբ հոգ կը տանի

ճշդիւ հետեւելու նոր բարեկարգութեան մարդասիրական սկզբանցը. որոց միմիայն նպատակն է հասարակութեան բարօրութիւնը և տէրութեան յառաջադիմութիւնը:

Եւրոպայի և Վերիկայի լրագիրները երկար և մանրամասն տեղեկութիւններ կուտան վեհափառ Սուրբանի պէշին՝ Սարճարգոյն Վահանգաց մէջ եղած փառաւոր և մտերմական ընդունելութեւ վրայ: Յայտնի է որ յիշեալ պաշտօնատարը առաջին դեպքան է, որ օգոստոսի առաջինին կողմանէ Վերիկայ յուրակեցաւ: Եւս Սարճարգոյն մէջ հազարաւոր երեւելի բաղաբացիք անոր գալուստը շնորհաւորելու գացին, ու բաղաբացեալ պատուական ատենաբանութիւն մը ընելով հիւրընկալեց օսմանն ան գեղարար յանուն բաղաբացի և գովաբանեց վեհափառ Սուրբանին մարդասիրական ընթացքը, զոր այս վերջին ժամանակները ցուցուց շատ առիթներու մէջ: Սուրբանի պէշը Սարճարգոյն ըլլալով, բազմաթիւ բաղաբացիք ընկերութեւ Սարճարգոյն ըսուած շաբթափայլ պանդոկը հրաւիրուեցաւ, ուր փառաւոր կերպիւ բնակեցուցին: Եւս Սարճարգոյն ընթացած պալատին մեծ սրահը անոր հրամանին ներքեւ դրուեցաւ, և հանդիսութեամբ առաջնորդեցին զինքը հրապարակական շինուածքները պտրտելու:

Եւս օրինակ փառաւոր ընդունելութեւն է տու Սուրբանի պէշը շաբթուակեց իւր ճանապարհորդութիւնը ի Վախճանի, ուր մեծ յարգանք և մտերմութեամբ ընդունուեցաւ կառավարութեան անհամեմատ: Օսմանեան դեպքանը արժանաւոր կերպիւ և պարագային յարմար ատենախօսութիւն մը ըրաւ Սարճարգոյն Վահանգաց Վահանգեցին առջև. որ փութացաւ իւր խնդակցութիւնը յայտնել անոր գալուստին վրայ, ապահովելով թէ Սարճարգոյն Վահանգեցին միշտ մտերմ բարեկամութիւն պիտի ունենան Տաշկանապատին հետ:

Օրերակոյտը և ազգային երեսփոխանաց ժողովը միաբան հաճութեամբ 10 հազար թալէն՝ այսինքն 240 հազար զուրուշ որոշեցին, որ օսմանն ան գեղարարին ճանապարհորդութեանը համար ծախք

ՔԱՂԱՔԱՔԱՆՔ

Ի ԽԱՂԱՔԱՔԱՆՔԻՆ ՏԵՒՈՒՆ

- Ի Բառաթեւ կառաց բարձունս
- Եւսեալ բազմեր
- Վեհափառ Տէր:
- Երկինք ողջիւն զարհուրէին:
- Եւ տիեզեր
- Մէն սարսէր:
- Յաճէն պախեալ Տիկինն երկինց:
- Եւ օրաբեր
- Եւտղեն զօղէր:
- Հարիւրաչեայ աշխոյժն Արգոս
- Եւսեմաստուեր
- Շողայր յեթեր:
- Եւ թագաւորն թագաւորաց
- Ի կենսաբեր
- Սարէն գոչէր:
- Վեհայն ինչ կատարեալ է:
- Չայն անվեհեր
- Եւտաբեր:
- Որ փրկութեան տիեզերաց
- Օրկինահրաւեր
- Հրեայն փողէր:
- Վաճ կորանացդ, հրեայն փողէր չար

Եւ մահաբեր:

Հաս բեզ աւեր:

Ուր յաղթանակդ, Պըտոնեան

Եւտղեն տէր

Խաւարաւեր:

Ուր զհարգ վաղ խորտակեցաւ

Ուր մահաբեր

Վրդին եղէր:

Ի բարձրաբերձ դիտանդէն

Կենաց հրաւեր

Եւ մեզ հնչէր:

Օրհնութիւն բեզ, Փրկիչ բարի,

Եւսեալ նուէր

Օւալելուս մեր:

Արեւնայ Սարգիս Յ. Պալապանեան:

Ի ՈՐՀՐԴԱԾ ՈՒԹԻՒՆՔ

Սեր կենաց Գարնան ծամանիւն իմաւորիս կանաչաբար անպատու մէջ, ուր իմ փրկիչն է ծաղիկները իմ ծածկէն: Եւս արեւն հաղարատէի սոսկալ և փրկիչն անպատու կանիւ: Եւս երբոր աշուն իմանի, ծաղիկները իմ փրկիչն և փրկիչն իմ փրկիչն, յայնժամ սոսկալ մը իմ փրկիչն է ամէն ինչ: Եւս անվեհեր և անպատու փրկիչն իմ փրկիչն է:

Պապականիք զաբանութեան պարոն Իվանով:

Ինթերցեալ 36 և 37 համարս 1850 ամի Սուրբանի ի Ուրու ըզու զյոգուածն, որ սակաւ ծագման Հայոց՝ արարեալ պարոն Իվանովի հաղաւթիւ տիկն աղճատանք, որ ճիգն դնէ առանց հնազանդան, պատմական, և ըզուազիտական ապացուցութեանց բացատրել իրութեւ թէ նախկին բնագաւառ Նախահօրն ազգի Հայոց՝ Հայկայէր Սարգիսն, թէ ըզու հայկական նոյնատիպ է ընդ Վաղդէականին կամ Սարգիսն, և ի վերջոյ իբրեւ թէ Հայք սերեալ իցեն ի Վաղդէականց:

Եւ այս պարտ եղեալ անձինս իբր հայազգի որ, ուստի և առաւել բան զայնազգիս փոյթ ի հետազօտութիւն և ի ճշգրիտ գիտութիւն հայրենեաց իմոց ըստ անցեալ և արդեան ջրանայն բարբառոյն, յոր խօսէին նախահաւքն իմ և այս օրեան սերունդը նոյնի, և ծագման հայկազանց, յորոց ի համար անդամոցն թուեմ զիս, յառաջ բերից համառօտութեւ յետ ըզու հեղեղի Սոյեկաց և մեռաւ ի Հայաստան, թէ Հայկ էր ի թոռանց նորա յաղթական Ռեշայ կամ Ներթովթայ, թէ ըզու նորա չէր ըզու Սարգի կամ Վաղդէական և յոր ըզու խօսէր նա, զնոյն իս:

(1) Զայս յոգուած հրատարակեալ արդէն ի Ուրու ըզու Սուրբան ամիսն Ուրուսերէն լրագիրն Տիկինն:

